

МАВЗУ. ДАВЛАТ СОЛИҚ ХИЗМАТИ ОРГАНЛАРИ ХОДИМЛАРИНИНГ КАСБ ЭТИКАСИ ҲАМДА СОЛИҚ ТЎЛОВЧИЛАР БИЛАН МУОМАЛА МАДАНИЯТИ

РЕЖА:

1. Касб этикаси тушунчасининг мазмун-моҳияти.
2. ДСХО ходимларининг одоб-ахлоқ қоидалари.
3. ДСХО ходимларининг муомала одоби, сўзлашув ва нутқ маданияти.
4. Солиқ тўловчилар билан муомала маданиятининг асосий талаб ва мезонлари.

Касб — араб тилидан олинган бўлиб, бирор нарсани ўрганиш, эгаллаш, фойда, хунар ва машғулот маъноларини англатади. Касб – иш, фаолиятнинг маълум тажриба ва тайёргарлик талаб этадиган бирор тури ва соҳасидир. Бугунги кунда дунёда 40 мингдан ортиқ касблар мавжуд.

Этика юнонча «ethos» - сўздан олинган бўлиб “хулқ, одат” маъноларини англатади.

Ахлоқ — ижтимоий онг шакли бўлиб, ижтимоий ҳаётнинг барча соҳаларида инсон хулқ-атворини тартибга солиб турадиган принциплар, талаблар ва қоидалар мажмуидан иборатдир.

Ахлоқ бир неча минг йиллик тарихга эга бўлган қадимий фан. У Шарқда «Илми равиш», «Ахлоқ илми», «Одобнома» сингари номлар билан атаб келинган. Европада эса «**Этика**» номи билан машҳур. Бу атамани фанга юнон файласуфи Аристотел киритган.

Ахлоқ нормалари, анъана, урф-одатларга асосланади. У ўлка, мамлакат, минтақа ва турли миллатларда ўзгача амал қилади.

Этиканинг негизини **жамиятнинг таркибий тузилиши, хусусан, ундаги мулкий муносабатлар, меҳнат тақсимоти, аҳолининг ёши ва уларнинг эҳтиёж ва манфаатлари** ташкил этади.

Давлатнинг фаолият кўрсатиши, давлат аппарати ва давлат хизматининг ҳолати мамлакат аҳолисида унга нисбатан ижобий ёки салбий тасаввурларни пайдо қилади. Шу сабабли, ҳар бир давлатда давлат хизматининг қандай шаклланиши жуда муҳим аҳамиятга эгадир.

Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органларини юқори малакали кадрлар билан таъминлаш, улар билан доимий ишлаш, малакасини ошириб бориш, самарали давлат хизматчилари захирасини шакллантириш масалалари ҳар қандай давлат олдида турган биринчи галдаги вазифалардан ҳисобланади.

Мамлакат иқтисодиётини узоқ муддатли ривожлантириш борасида кенг кўламли ислохотлар амалга оширилаётган шароитда самарали солиққа

тортиш тизими ва давлат солиқ хизмати органларининг уйғунлашган фаолияти алоҳида аҳамият касб этади.

Давлат хизматчисининг одоб-ахлоқ қоидалари деганда давлат ва жамият хизматида бўлган ходимнинг давлат билан ўзаро муносабатлари, у хизмат қилаётган фуқаролик жамияти, давлат ва унинг фуқароларининг ҳукуқи, эркинликлари ва қонуний қизиқишларини ҳимоя қилишда ўзаро муносабатларни таъминлашга доир талабларни ифодалайдиган одоб-ахлоқ меъёрлари моҳияти тушунилади. Бу – давлат хизматчиларининг биргаликдаги касбий фаолиятлари жараёнида жамоада ахлоқий-психологик муҳит яратиш ва давлат хизмати самарадорлигини ошириш мақсадида давлат хизматчиларининг ўзаро муносабатларини тартибга соладиган умумий қадриятлар ва қоидалар тизимидир.

Тартибга солувчи вазифа одоб-ахлоқнинг бирламчи вазифаси ҳисобланади. Одоб-ахлоқ инсоннинг амалий фаолиятини жамиятнинг ва бошқа одамларнинг манфаатларини ҳисобга олиш нуқтаи назаридан йўналтиради ва тартибга солиб боради. Одоб-ахлоқнинг ижтимоий муносабатларга фаол таъсири индивидуал хатти-ҳаракатлар орқали амалга оширилади. Одоб-ахлоқнинг тарбиявий вазифаси инсон шахсини шакллантириб, унинг ўз-ўзини англашида иштирок этади.

Давлатнинг фуқаролар кўз ўнгидаги обрў-эътибори кўп жиҳатдан давлат хизматчиларининг касб маҳорати ва одоб-ахлоқига боғлиқ. Мамлакатимизда ўтказилаётган ислохотлар, хусусан маъмурий ислохотлар қизғин тус олиб бораётган экан, давлат хизматчилари зиммасидаги масъулият ҳам ортиб боради. Давлат хизматчилари эга бўлиши зарур бўлган ахлоқий сифатлар орасида энг муҳимларидан бири ҳалолликдир. Ҳалоллик айна пайтда фаоллик ва интизомлиликни ҳам тақозо қилади. Ҳалоллик ирода билан боғлиқ. Ҳалолликнинг ахлоқий сифатларидан яна бири шаън билан ҳам мустаҳкам боғлиқ. Ўз шаънини, кадр-қимматини эъзозлаган шахс ҳалол бўлади.

Давлат хизмати этикасининг ўзига хос қоидаси – хизмат субординациясидир. Бу – давлат ҳокимияти органларида ўзаро муносабатларнинг асосий одоб-ахлоқ ва ташкилий қоидаларидан бири сифатида хизмат интизоми меъёрларига асосланган кичикларнинг катталарга хизмат бўйича қатъий бўйсунуш, фуқаролик хизмати мансабларининг иерархияга мувофиқ юқори раҳбарларга бўйсунуш, уларнинг буйруқ ва топшириқларини аниқ ва ўз вақтида бажариш тизимидир.

Касб этикаси деганда муайян бир касб фаолиятида қўлланиладиган асосий тамойил ва маънавий меъёрлар мужассам бўлган қоидалар тушунилади. Улар жамият томонидан қабул қилинган одоб-ахлоқ меъёрлари,

кишиларнинг ихтисосликларига нисбатан татбиқ этиладиган касбий бурч, орномус ва кадр-қиммат каби хатти-ҳаракатлар мажмуидан иборатдир.

Дунёнинг бир қатор ривожланган давлатларида давлат хизматига ишга қабул қилиш ва давлат хизматчиларини аттестациядан ўтказиш чоғида ходимларнинг руҳий-психологик ҳолати, уларнинг қаттиқ руҳий зарбаларга бардошлилиги, мураккаб, танг вазиятларда тўғри ҳаракат қила олиш лаёқати масалаларига алоҳида эътибор берилади. Шундан кейингина хизматчиларнинг касбий ва шахсга доир компетенциялари аниқланади ва тестдан ўтказилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 26 июндаги “Давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3802-сонли қарорида ўз ечимини топмаган бир қатор муамоларга эътибор қаратилган бўлиб:

- солиқ маъмуриятчилигида коррупциявий муҳитни шакллантираётган, давлат солиқ хизмати органларининг деярли барча бўғинларида ходимлар коррупциялашувига олиб келаётган сезиларли шарт-шароитларнинг мавжудлиги;

- солиқлар тўлашдан бўйин товлашнинг турли схемалари яратилишига олиб келаётган, савдо, умумий овқатланиш корхоналари, бозорлар ва савдо комплекслари фаолиятини назорат қилиш бўйича берилган ваколатлардан самарасиз фойдаланилиши шулар жумласидан эканлиги таъкидланган.

Мазкур қарорда солиқ маъмуриятчилиги тизимини такомиллаштиришнинг энг муҳим йўналишлари сифатида қуйидагилар ҳам санаб ўтилган:

- давлат солиқ хизмати органларини солиқ тўловчиларнинг бизнес-ҳамкори ва маслаҳатчиси сифатидаги янги имиджини яратиш орқали хизмат кўрсатишга йўналтирилган идорага айлантириш, ҳар бир ходим томонидан “Солиқ хизмати – инсофли солиқ тўловчиларнинг ишончли ҳамкори” деган мақсадли вазифани сўзсиз бажариш;

- давлат солиқ хизмати органлари ходимларига корпоратив этикани сингдириш, давлат солиқ хизмати органларининг стратегик мақсад ва вазифаларига эришиш учун ўз хизмат фаолияти самарадорлигини ошириш мотивацияси тизимини жорий этиш.

Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси раҳбариятига юклатилган вазифа ва ваколатлар сирасида қуйидагиларга алоҳида эътибор қаратилган:

- ходимларнинг хизматга бўлган муносабатини тубдан ўзгартириш, қонун бузилишининг барча кўринишларига нисбатан муросасиз муносабатда бўлиш муҳитини яратиш, жамоада соғлом муҳитни шакллантириш;

- юқори профессионал малака ва маънавий-ахлоқий сифатларга эга бўлган профессионал кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйиш;
- мамлакат иқтисодий манфаатларини ҳимоя қилиш борасида виждонан хизмат қилаётган ходимларни уларнинг шахсий ҳиссасидан келиб чиққан ҳолда рағбатлантириш механизмларини яратиш;
- давлат солиқ хизмати органлари ходимлари томонидан коррупция кўринишлари ва мансаб суистеъмолчиликлари содир этилишининг барча хавфларини бартараф қилиш.

Бугун давлат ва жамоат ташкилотларида фаолият юритаётган ходимларнинг ҳуқуқ ва манфаатларини ҳимоя қилувчи бир қатор қонун ҳужжатлари қабул қилинган. Бунда ҳар битта ташкилотда ўрнатилган касб этикаси, одоб-ахлоқ меъёрлари муҳим аҳамиятга эга. Касб этикаси ҳамда одоб-ахлоқ қоидаларининг ўрнатилиши, аввало ташкилотдаги ички муҳитнинг барқарор ривожланиши, ходимлар вазифаларини амалга ошириш чоғида мажбурий бўлган ҳулқ-атворнинг маънавий ҳамда ахлоқий принципларини самарали қўллашга замин яратади.

Аввало, касб этикаси деганда муайян бир касб фаолиятида қўлланиладиган асосий тамойил ва маънавий меъёрлар мужассам бўлган қоидалар тушунилади. Улар жамият томонидан қабул қилинган одоб-ахлоқ меъёрларини кишиларнинг ихтисосликларига нисбатан татбиқ этиладиган касбий бурч, орномус ва қадр-қиммат каби хатти-ҳаракатлар мажмуидан иборатдир.

2022 йил 28 майда Сенат томонидан тасдиқланган Ўзбекистон Республикасининг “Давлат фуқаролик хизмати тўғрисида”ги Қонуннинг мақсади давлат фуқаролик хизмати соҳасидаги муносабатларни тартибга солишдан ва қадр-қиммат каби хатти-ҳаракатлар мажмуидан иборатдир.

Президент ҳузуридаги Давлат хизматини ривожлантириш агентлиги давлат хизмати соҳасидаги ваколатли орган ҳисобланади.

Белгиланган одоб-ахлоқ қоидаларига риоя этиш, манфаатлар тўқнашувига йўл қўймаслик, беғараз ва холис бўлиш, ўз хизмат мавқеидан шахсий мақсадларда фойдаланмаслик, қонунда белгиланган муддатларда ва тартибда ўз даромадлари ҳамда мол-мулки тўғрисида декларация тақдим этиш, давлат мулкидан фақат хизмат мақсадларида фойдаланиш давлат хизматчисининг мажбурияти ҳисобланади.

Давлат фуқаролик хизматчиларининг лавозимлари “сиёсий” (вазир, раис, директор ва б.), “бошқарув” (департамент, бошқарма ва бўлим бошлиқлари) ва “ёрдамчи” (мутахассис, инспектор ва консультантлар) гуруҳларга бўлинади.

Давлат хизматига номзодлар мустақил танлов асосида ёлланади ва уларнинг фаолияти энг муҳим самарадорлик кўрсаткичлари (KPI) тизими асосида баҳоланади.

Қонунда давлат хизматчиларига совғалар олиш ва бериш қоидалари, шунингдек коррупция хавфи юқори бўлган лавозимларни эгаллаган давлат хизматчиларининг ротацияси талаблари каби профилактика механизмлари белгиланган.

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 14 октябрдаги 595-сонли қарори билан “Давлат фуқаролик хизматчилари одоб-ахлоқининг намунавий қоидалари” тасдиқланди.

Мазкур қарорга мувофиқ давлат органларига ўз фаолияти хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда, Одоб-ахлоқ қоидалари асосида марказий аппарат, ҳудудий ва таркибий бўлинмалар ходимлари учун мажбурий бўлган ходимларнинг идоравий одоб-ахлоқ қоидаларини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш вазифаси юклатилган.

Бугунги кунда барча давлат органлари тизимида ўзининг одоб-ахлоқ қоидалари ишлаб чиқилган бўлиб, Солиқ Қўмитасининг 2022 йил 24 октябрдаги 333-сон буруғи билан Ўзбекистон Республикаси Солиқ Хизмати ходимларининг одоб-ахлоқ қоидалари тасдиқланди.

Ушбу Намунавий қоидаларнинг қабул қилиниши натижасида барча давлат органлари тизимида касб этикасининг ўзига хос намунавий қоидалари яратилди. Мазкур норматив-ҳуқуқий ҳужжат давлат хизматчилари томонидан ҳуқуқбузарликнинг олдини олиш, улар содир этилишининг сабаб ва шарт-шароитларини бартараф этиш, давлат хизматчиларини юксак ҳуқуқий онг, Конституция, қонунлар ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга, фуқароларнинг ҳуқуқ ҳамда эркинликларига қатъий риоя қилиш руҳида тарбиялашга йўналтирилгани билан аҳамиятлидир. Унда одоб-ахлоқ қоидаларини бузганлик учун жавобгарлик масалалари белгилаб берилди.

Шунингдек, Одоб-ахлоқ қоидаларида ҳар бир давлат органи тизимида Одоб-ахлоқ комиссияларининг ташкил этилиши ҳамда уларнинг вазифа ва функцияларини белгилаш назарда тутилган. Бунда давлат органлари хизматчилари ўз хизмат вазифасини виждонан, юксак касбий даражада бажариши, қабул қилган қарорларни ўз вақтида ва сифатли бажарилишини таъминлаши, бирор-бир шахс, гуруҳ ёки ташкилотга ён босмаслик ёки устунлик бермаслик, камситиш ҳолатларига йўл қўймаслик билан боғлиқ бир канча тартиб-таомиллар белгиланди.

Давлат фуқаролик хизматчилари одоб-ахлоқининг намунавий қоидалари давлат фуқаролик хизматчиларининг касбий маданияти, хизмат

фаолияти давомида ҳамда хизматдан ташқари вақтда одоб-ахлоқи, ташқи кўриниши ва кийиниш услубининг намунавий қоидаларини белгилайди.

Одоб-ахлоқ қоидалари давлат хизматида юксак касбий маданиятни шакллантириш, жамоатчилик онгида давлат хизматига бўлган ҳурмат ва ишончни ошириш ҳамда давлат хизматчиларининг ахлоқ қоидаларига зид бўлган хатти-ҳаракатларининг олдини олишга қаратилган.

Давлат хизматчилари ўз касбий фаолиятини қуйидаги принциплар асосида амалга ошириши шарт:

қонунийлик;

Ватанга садоқат ва хизмат вазифасига фидойилик, юкланган функционал вазифаларини тўлиқ бажариш, ижро интизомига қатъий риоя этиш;

фуқаролар ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларининг устуворлиги;

давлат ва жамият манфаатларига содиқлик;

адолатлилик, ҳалоллик ва холислик;

коррупциявий ҳолатларга мурасасиз муносабатда бўлиш ва қарши курашиш;

хизмат сирини қатъий сақлаш;

мансаб ваколатларини суиистеъмол қилмаслик;

манфаатлар тўқнашувига йўл қўймаслик.

Давлат хизматчилари меҳнат фаолияти давомида ва ишдан ташқари вақтда хулқ-атворнинг қуйидаги умумий қоидаларига амал қилиши лозим:

давлат хизматининг обрўсига путур етказиши мумкин бўлган хатти-ҳаракатлардан тийилиш, ахлоқ нормаларига доимий риоя қилиш;

масъулият, касбига садоқат ва ҳалолликни кундалик шиорга айлантириш;

мураккаб вазифаларни бажаришда ҳамкасбларига кўмаклашиш;

хушмуомалалик, эътиборлилик ва ҳушёрлик билан фуқароларда давлатга нисбатан ишонч ва ҳурмат ҳиссини уйғотиш;

оиласида соғлом муҳитни таъминлаб, оила аъзоларига доимий ғамхўр бўлиш, фарзандларида ватанпарварлик ва бошқа юксак ахлоқий фазилатларни шакллантириш;

фуқароларнинг ижтимоий келиб чиқиши, иқтисодий аҳволи ва бошқа омиллардан қатъи назар, улар билан бир хил, самимий, одоб доирасида муносабатда бўлиш;

жамиятда ахлоқнинг умумэътироф этилган қоидаларига амал қилиш.

Давлат хизматчилари ўз ваколатларини амалга ошираётганда Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси ва қонунларига, «Давлат фуқаролик хизмати тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг Қонунига, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси палаталарининг қарорларига, Ўзбекистон Республикаси Президентининг фармонлари, қарорлари ва фармойишларига, Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари ва фармойишларига,

ушбу Одоб-ахлоқ қоидаларига ва бошқа қонунчилик ҳужжатларига амал қилади.

Давлат хизматчилари Одоб-ахлоқ қоидаларига риоя қилиш мажбуриятига, фуқаролар эса давлат хизматчиларидан мазкур қоидаларга мос бўлган касбий маданиятни талаб қилиш ҳуқуқига эга.

Давлат хизматчиларининг Одоб-ахлоқ қоидаларига риоя этиши уларнинг фаолияти ҳамда хизматдаги ахлоқини баҳолашнинг асосий мезонларидан бири ҳисобланади.

Давлат хизматчилари томонидан Одоб-ахлоқ қоидаларига риоя қилиниши ҳолати уларни келгусида юқори лавозимларга тайинлаш ва раҳбар кадрлар захирасини шакллантиришда ҳисобга олинади.

Касбий маданиятга оид умумий одоб-ахлоқ қоидалари

Давлат хизматчилари:

фуқароларнинг жинси, ирқи, миллати, фуқаролиги, тили, дини, ижтимоий келиб чиқиши, эътиқоди, шахсий ва ижтимоий мавқеи камситилишига олиб келувчи таъсир чоралари ва ҳаракатлар (ҳаракатсизлик)га йўл қўймаслиги;

ҳалол, адолатли ва камтар бўлиши, фуқаролар билан мулоқотда ҳушмуомала, вазмин ва самимий муносабатни намоён қилиши;

жисмоний ва юридик шахсларнинг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларига дахлдор қарорларни қабул қилишда қонунийликни, адолатлиликни ва шаффоқликни таъминлаши;

давлат ва жамият манфаатларига зарар етказувчи, давлат органлари ва ташкилотлари фаолияти самарадорлигини пасайтирадиган ҳаракатлар (ҳаракатсизлик)дан тийилиши;

ўзининг хатти-ҳаракати ва ахлоқи туфайли жамоатчиликнинг танқидига учрамаслик чораларини кўриши, танқид учун таъқибга йўл қўймаслиги, асосли ва конструктив танқиддан ўз фаолиятидаги камчиликлар ҳамда нуқсонларни бартараф этиш йўлида фойдаланиши;

давлат органлари ва ташкилотлари, давлат хизматчилари ва бошқа шахсларга ўз хизмат мавқеидан фойдаланган ҳолда шахсий масалалар юзасидан таъсир ўтказмаслиги;

ўз хизмат ваколатларини жисмоний ва юридик шахсларнинг манфаатларини кўзлаб бажариш ёки бажармаслик эвазига улардан бирон-бир мукофот, фойда ёки совғалар олмаслиги;

давлат мулкининг бут сақланишини таъминлаши, ўзига ишониб топширилган давлат мулкидан фақат хизмат мақсадларида фойдаланиши;

хизмат интизомига қатъий риоя қилиши, иш вақтидан оқилона ва самарали фойдаланиши;

аҳолининг давлат хизматлари истеъмолчиси сифатидаги талабларига мувофиқ доимий равишда фаолият сифатини ошириб бориш чораларини кўриши;

қонун билан интизомий, маъмурий ва жиной жавобгарлик назарда тутилган ҳуқуқбузарлик ва бошқа хатти-ҳаракатларга йўл қўймаслиги;
касб этикаси ва ишчанлик услубига риоя этиши;
сиёсий партиялар, жамоат бирлашмалари ва бошқа нодавлат ташкилотлари манфаатлари йўлида хизмат мавқеи ва имкониятларидан фойдаланмаслиги керак.

Давлат хизматчилари ўзига бўйсунувчи ходимлардан улар меҳнат вазифасини бажараётган пайтда партия номидан сиёсий фаолият билан шуғулланишни талаб қилиши, сиёсий партиялар, жамоат бирлашмалари ва бошқа нодавлат ташкилотлари фаолиятида иштирок этишга даъват этиши ёки мажбурлашига йўл қўйилмайди.

Хизмат фаолиятига оид одоб-ахлоқ қоидалари

Давлат хизматчилари хизмат фаолияти давомида қуйидагиларга мажбур:

Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, қонунлари ва бошқа қонунчилик ҳужжатларига сўзсиз риоя этиши;

мамлакат шаънини эъзозлаш, давлат сиёсатига содиқ бўлиш;

ташқи сиёсат соҳасида давлат манфаатларини қатъий ҳимоя қилиш;

ўз хизмат вазифаларини виждонан, ҳалол ва юксак профессионал даражада бажариш, расмиятчилик, сохтакорлик ва суиистеъмолчиликка йўл қўймаслик;

хизмат мажбуриятларини самарали бажариш учун зарур бўлган билим ва кўникмаларни доимий асосда ошириш;

юқори давлат органлари ва ташкилотлари ҳамда мансабдор шахсларининг ўз ваколатлари доирасида қабул қилган қарорлари ҳамда берилган топшириқларни ўз вақтида ва сифатли бажариш;

ишлаб чиқиладиган норматив-ҳуқуқий ва бошқа ҳужжатларга бирон-бир шахс, гуруҳ ёки идоралар манфаати нуқтаи назаридан ёндашмаслик ҳамда уларнинг манфаатлари ифода этилишига йўл қўймаслик;

ҳар қандай қонунбузилишига, айниқса, коррупция ҳолатларига қарши муросасизлик билан курашиш;

хизмат сафарлари, назорат тадбирлари давомида меҳнат фаолияти билан боғлиқ бўлган ҳар қандай турдаги сарф-харажатларни бошқа шахслар ҳисобидан амалга оширмаслик;

давлат хизматчилари ёки бошқа шахслар томонидан жинойт ёки бошқа ҳуқуқбузарлик содир этишга ундовчи мурожаатлар ҳақида, шунингдек, ҳамкасблари томонидан содир этилган ёки тайёргарлик кўриладиган қонунбузилишлар ҳақида ўзининг раҳбарига зудлик билан маълум қилиш;

чет эл фуқаролари билан алоҳида белгиланган тартибга зид равишда бевосита ёки бошқа шахслар орқали мулоқотга киришмаслик;

ўз хизмат мажбуриятларини бажараётганда фуқаролар ва бошқа шахсларни камситмаслик, уларнинг таъсиридан сақланиш, фуқаролар ҳуқуқлари, мажбуриятлари ва қонуний манфаатларини ҳисобга олиш;

ўз хизмат мажбуриятларини виждонан бажаришга тўсқинлик қилиши мумкин бўлган хатти-ҳаракатлардан сақланиш;

давлат сири, қонун билан қўриқланадиган ва хизматга оид бошқа маълумотларнинг ошкор этилмаслигини таъминлаш юзасидан барча чораларни кўриш, улардан қонунга зид равишда фойдаланмаслик;

ахборотларни тарқатиш қоидаларига риоя қилиш, Интернет жаҳон ахборот тармоғи ва ахборот коммуникация воситаларидан фойдаланишда ахборот хавфсизлигини таъминлашнинг белгиланган тартибига амал қилиш;

бириктирилган хизмат компьюттери ҳамда электрон ташувчиларидаги хизматга оид маълумотларнинг хавфсиз сақланишини таъминлаш ва уларни бошқа шахсларга тарқатилишининг олдини олиш чораларини кўриш;

ижтимоий тармоқларда давлат органлари ва ташкилотлари ҳамда мансабдор шахслар фаолиятини муҳокама қилмаслик, ахлоққа зид ибораларни ишлатмаслик, мамлакатда амалга оширилаётган ислохотларга нисбатан одамларда ишончсизлик кайфиятини юзага келтириши мумкин бўлган материалларни жойлаштирмаслик;

фуқаролар ва ҳамкасбларининг шаъни ва кадр-қимматига доғ туширувчи маълумотлар, туҳмат, ифво ва уйдирмаларни тарқатмаслик;

меҳнат ва ижро интизоми, ички тартиб қоидаларига, шунингдек, телефонда сўзлашиш ва кийиниш маданиятига қатъий риоя этиш;

ўзига ишониб топширилган мулкка ва молиявий маблағларга эҳтиёткорлик ва тежамкорлик билан муносабатда бўлиш;

жамоада соғлом маънавий муҳитни сақлаш чораларини кўриш;

жисмоний ва юридик шахсларнинг мурожаатларини қонунда белгиланган тартибда ҳамда муддатларда қонуний, асосли ва адолатли ҳал қилиш;

меҳнат жамоасида ишчанлик муҳитини шакллантириш ва уни мустаҳкамлашга кўмаклашиши;

меҳнат жамоасида ҳамкасбларининг шаъни ва кадр-қимматини обрўсизлантирадиган шахсий ва касбий фазилатларини муҳокама қилишдан тийилиши керак.

Раҳбарлар қуйидагиларга мажбур:

бўйсунувидаги давлат хизматчиларига профессионализм, ҳалоллик, холислик ва адолатлиликда ўрнатилган бўлиш;

жамоада соғлом маънавий муҳит ва ишчан кайфиятни шакллантириш;

давлат хизматчиларини қонунга хилоф хатти-ҳаракатларни амалга оширишга ундамаслик ҳамда улардан бундай ҳаракатларни бажаришни талаб қилмаслик;

кадрларни маҳаллийчилик, уруғ-аймоқчилик, таниш-билишчилик ёки шахсий садоқат белгилари бўйича танлаш, тайинлаш ёки тавсия этишга йўл қўймаслик;

жамоада гуруҳбозлик ва фаворитизм (айрим ходимларни яқин олиш ва қўллаб-қувватлаш) кўринишларига йўл қўймаслик, шунингдек, хизмат вазифаларини бажариш жараёнида бошқа салбий омилларнинг олдини олиш; давлат хизматчиларининг фаолиятига баҳо беришда қонуний, асосли ва адолатли қарорлар қабул қилиш;

давлат хизматчилари томонидан коррупция ва бошқа суиистеъмолчиликлар содир этилишининг олдини олиш чораларини кўриш;

бўйсунувидаги давлат хизматчиларини ҳуқуқий ва ижтимоий жиҳатдан ҳимоя қилиш чораларини кўриш;

ваколати доирасида шартномалар тузиш, танловлар ўтказиш ёки розилик бериш масалаларига ҳолис, адолатли ва қонуний ёндашиш.

Раҳбарлар бўйсунувидаги давлат хизматчиларига қўпол муомалада бўлиши, ҳақорат қилиши, шахсиятига тегиши, уларга асоссиз танбех бериши ёки айблаши ҳамда камситиши мумкин эмас.

Хизматдан ташқари одоб-ахлоқ қоидалари

Давлат хизматчилари ишдан бўш вақтларида умумқабул қилинган ахлоқ нормаларига риоя қилишлари ва уларга зид бўлган ҳуқ-атвор ва хатти-ҳаракатлардан ўзларини тийишлари шарт.

Давлат хизматчилари ишдан ташқари вақтда қуйидагиларга мажбур:

миллий урф-одат, қадрият ва анъаналарга ҳурмат билан муносабатда бўлиш;

дабдабазлик, шуҳратпарастлик, гуруҳбозлик, маишатбозлик, ичкиликбозлик ва бошқа салбий иллатларга йўл қўймаслик;

расмий эълон қилинган маълумотлардан ташқари давлат хизмати фаолиятига оид масалаларни муҳокама қилмаслик;

жамоат жойларида (кафе, ресторан ва бошқа кўнгилочар масканларда) ўзини тутиш қоидаларига риоя этиш, атрофдагиларнинг эътиборини тортувчи ортиқча ва салбий ҳаракатларга йўл қўймаслик;

жамоат тартиби ва ҳавфсизлигига қарши қаратилган хатти-ҳаракатларни содир этмаслик, мазкур ноқонуний ҳаракатларга бошқаларни жалб этмаслик ёки даъват қилмаслик;

хизмат мажбуриятларини бажариш билан боғлиқ бўлган идора ва ташкилотлар раҳбар ва ходимларидан, бошқа мансабдор шахсларидан қимматбаҳо совға олмаслик;

хизмат гувоҳномаларини сақлаш ва фойдаланиш тартибига қатъий риоя этиш, улардан хизматга алоқадор бўлмаган ҳолатларда фойдаланмаслик, шу жумладан, ваколатли шахсларга хизмат гувоҳномасини кўрсатиб, мавқеини суиистеъмол қилмаслик;

хизмат автотранспорт воситаларидан хизмат фаолиятдан ташқари ҳолатларда шахсий ва бошқа мақсадларда фойдаланмаслик;

иш фаолияти билан боғлиқ маълумотларни ишга алоқадор бўлмаган бошқа шахслар иштирокида муҳокама қилмаслик;

шахсий транспорт воситаларидан фойдаланишда белгиланган тартибга амал қилиш, йўл ҳаракати қоидаларига қатъий риоя этиш;

тадбиркорлик ёки ҳақ тўланадиган бошқа фаолият билан (педагогик, илмий ва ижодий фаолиятдан ташқари) шуғулланмаслик, Ўзбекистон Республикаси қонунлари ва Ўзбекистон Республикаси Президенти қарорларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно;

ўзи фаолият юритган давлат органлари ва ташкилотлари ҳамда давлат хизматида доғ туширувчи хатти-ҳаракатлардан тийилиш;

ташқи кўринишини белгиланган меъёрлар доирасида сақлаш, камтарона кийиниш, атрофдагиларнинг эътиборини ўзига ортикча жалб қиладиган тарзда кийинмаслик.

Жамоатчилик, оммавий ахборот воситалари вакиллари билан муносабатларга оид одоб-ахлоқ қоидалари

Давлат хизматчилари оммавий ахборот воситалари билан ўзаро ҳамкорлик қилиши, давлат органлари ва ташкилотларининг фаолиятини оммавий ахборот воситаларида ёритилишига кўмаклашиши керак.

Давлат сиёсати ёки давлат органлари ва ташкилотлари фаолияти тўғрисидаги оммавий баёноتلар давлат органлари ва ташкилотлари раҳбари ёки мазкур йўналиш бўйича ваколатли мансабдор шахс томонидан амалга оширилади.

Қуйидаги ҳолларда оммавий баёнот берилиши мумкин эмас:

оммавий баёнот матни ва мазмуни давлат сиёсати ёки давлат органлари ва ташкилотлари фаолиятига алоқадор бўлмаса;

оммавий баёнотда келтириладиган ахборотлар давлат сирлари билан боғлиқ бўлса;

оммавий баёнот бошқа давлат органлари ва ташкилотлари нуфузини пасайтириш ёки уларнинг мансабдор шахсларини камситишга йўналтирилган бўлса.

Давлат хизматида жамоатчилик назоратини таъминлаш мақсадида жамоатчилик томонидан давлат органлари ва ташкилотлари фаолиятига оид айблов ёки танқид билдирилган тақдирда, давлат органлари ва ташкилотлари унга нисбатан билдирилган айблов ёки танқидга оммавий изоҳ ёхуд раддия бериши лозим.

Агар оммавий баёнотда фуқароларнинг шаъни ҳамда кадр-қимматини камситадиган иборалар бўлса, давлат хизматчиси ўз фикрларининг янглишлиги ёки нотўғрилигини тан олиши ҳамда шаъни, кадр-қиммати ва ишчанлик обрўсига дахл қилинган фуқародан, агар қонун ҳужжатларида бошқа оқибатлар назарда тутилмаган бўлса, кечирим сўраши шарт.

Хизмат фаолиятидаги ташқи кўриниш ва кийиниш услубига оид одоб-ахлоқ қоидалари

Давлат хизматчиларининг хизмат фаолиятидаги ташқи кўриниши ва кийиниш услуби фуқароларнинг давлат органлари ва ташкилотлари фаолиятига ҳурмати, шу жумладан давлат хизматининг нуфузини оширишга хизмат қилиши керак.

Давлат хизматчисининг ташқи кўриниши меҳнат шароитлари ва хизмат турига қараб, хизмат мажбуриятларини бажариши вақтида фуқароларнинг давлат ташкилотига нисбатан ҳурмат билан муносабатда бўлишига кўмаклашиши, умумий қабул қилинган иш услубига мувофиқ бўлиши ва расмийлик, холислик, камтарлик ва интизомни намоён этиши лозим.

Давлат хизматчиларининг иш жойида ташқи кўриниши ва кийиниш услубига оид қўшимча талаблар идоравий одоб-ахлоқ қоидалари ҳамда ички меҳнат тартибида белгиланиши мумкин.

Касб одоби сирлари

Касб одоби – бу одамларнинг касб фаолиятидан келиб чиқадиган ўзаро муно-сабатларининг ахлоқий характери таъминлайдиган қонуниятлардир.

Маданиятли ходим раисни ҳам, бошқарма ва инспекция бошлиғини ҳам, фаррошни ҳам бир хилда ҳурмат қилмоғи лозим.

Инсоннинг ўз фаолияти, қилган ишлари ва белгилаган мақсадларини ички руҳий таҳлил эта олиш қобилияти – виждондир.

Хушмуомалалик – хулқ-атворнинг кундалик хусусияти, одамларни ҳурмат қилишни англатувчи ахлоқий қадрият, одамлар билан меҳр-оқибат асосида қурилган мулоқотнинг шартлари, ҳар қандай кишига, агар у ёрдамга муҳтож бўлса, ёрдам қўлини чўзиш демакдир.

Тўғрилиқ – одамлар билан одоб-ахлоқ асосига қурилган муносабат, турли вазиятларда ўзини тута билиш, одиллик ва ҳалолликни англатади.

Камтарлик – ютуқларини пеш қилмаслик, манманликдан ҳоли бўлиш, вазминликни англатувчи сифатдир.

Камтарлик тортинчоқлик дегани эмас, Тортинчоқ одам ўзини етарли даражада баҳолай олмайди. Бундай одамларни тез-тез мактаб туриш, уларга дадиллик беради, ўзига бўлган ишончини оширади.

Ходимнинг касбий сифат ва фазилатлари

Касбий малака ва кўникмаларга эга бўлиш, жамоада ва жамиятда одамларни бир-биридан ажратмаслик;

Тавозели, ўзини тута оладиган, одобли ва мулойим бўлиш, ўз хатти-харакатларини танқидий баҳолай олишдир.

Нутқ ва тафаккур сифатлари – кучли хотира, доимий диққат, соғлом ақл, фикр кенгли-ги, чуқурлиги, тезлиги, муаммо моҳиятини тез англаб олиш, ижодийлик, маънавий қизиқишлари доираси кенглиги, фикрни оғзаки ва ёзма шаклда қисқа, тушунарли, аниқ ифодалаш;

Характер сифатлари – мақсадга интилувчанлик, дадиллик, мардлик, ишонч, ўзини тута билиш, одамларни ишонтира олиш, мулоҳазакоркорлик, ҳазил-мутойиба туйғусига эгалик;

Ҳис-туйғу сифатлари – турғунлик, аниқлик, ифодалилик, кучли ҳаяжонли ҳолатларда тўғри ҳаракатлар қила олиш, мулоқотга киришганда бошқалар кайфиятини, ҳис-туйғуларини ҳисобга олиш, ўз ҳис-ҳаяжонлари ва кайфиятини бошқара олиш қобилияти;

Маънавий-ахлоқий сифатлари – меҳнатсеварлик, одамларга нисбатан дўстлик, инсонпарварлик, самимийлик, ҳалоллик, виждонлилик, сабр-матонат, холислик, тартиб-интизомлилик, ўзига ва бошқаларга талабчанлик, ўзгалар фикрини тушуниш ва ҳисобга олишдан иборат.

Ходимларнинг муомила одоби

- ❖ Солиқ тўловчиларга очиқ юз ва ним табассум билан муносабатда бўлинади.

Саволи ёки эътирози ноўрин бўлган тақдирда ҳам туйғулар ошкор этилмайди.

- ❖ Коридорда ёши ўзидан каттароқ кимсага дуч келинса, у қайси масалада, кимнинг олдига келганлигидан қатъи назар олдидан “Ассалому алайкум!” деб ўтилади.

Башарти ўша кимса саломга бирор бир сабаб билан алик олмаса, эътибор қилинмайди, юз ифодаси ўзгартирилмайди ва унга норози оҳангда қаралмайди.

- ❖ Телефонда сўзлашилганда трубкадан “алло” деган овоз эшитилса, “Лаббай, ассалому алайкум”, дея жавоб берилади. “даа”, “ҳаа”, “хўў”, “нима”, “нимади”, “ким керак”, “кимсиз”, “эшитаман” қабилида жавоб берилмайди.

- ❖ Сайёр солиқ текширувлари ёхуд солиқ аудитини ўтказишга чиқилганда, тавозе билан салом бериб, ўзини таништиради, хизмат гувоҳномасини кўрсатади ҳамда мулойимлик билан безовта қилиши сабабини айтади ва ташрифига асос бўлувчи ҳужжатни (буйруқ, қарор ва ҳ.к.) тақдим этади.

- ❖ Ўрганиш ва текширувлар жараёнида камтарлик, хушмуомалаликка, одоб-ахлоқ қоидаларига риоя этилади;

- ❖ Аниқланган камчилик Солиқ кодекси ёки тегишли меъёрий ҳужжатнинг аниқ модда ва бандлари кўрсатилган ҳолда ётиғи билан тушунтирилиб, уни бартараф этиш йўллари ўргатилади. Зарурат бўлса, бундан кейин эътиборлироқ бўлишлари, қонунчиликда бундай қоидабузарлик такроран содир этилса, ундай ҳолда молиявий ёки маъмурий санкция қўлланиши кўзда тутилганлиги уқтирилади;

Хизмат жараёнига учинчи шахсларни норасмий ёллаш ман этилади. Чунки улар фуқаро олдига ўзларини бетакаллуф тутишлари, суиистеъмоликка йўл қўйишлари эҳтимоли юқори, бу эса оқибатда фуқароларда солиқ органлари ходимлари ҳақида салбий тасаввур ҳосил бўлишига олиб келади.

- ❖ Тадбиркорлик субъектлари раҳбарлари ёки бухгалтерларига нисбатан “Нишондасан”, “Контролдасан”, “Қарагин лекин” қабалидаги сирли пўписалар ишлатилмайди, ҳар қандай ҳолатда ҳам дағдаға қилинмайди ва “сиз”лаб гапирилади.

Давлат хизматчисининг фаолиятига тўсиқ бўлувчи омиллар:

- ❖ Ишни кейинга суриш;
- ❖ Бошлаган ишини охирига етказмаслик;
- ❖ Ҳамма ишни бирданига бажариш;
- ❖ Вазифани якка ўзи ҳал қилиш;
- ❖ “Бошқаларга қараганда мен ўзим яхши биламан” деган туйғу;
- ❖ Хизмат вазифаларини чегаралай олмаслик;
- ❖ Айб ва айбдорни қидириш ва айбни бошқаларга тўнкаш;
- ❖ Вақтни ишга тўғри тақсимлай олмаслик;
- ❖ Сусткашлик.
- ❖ Топшириқнинг бажарилиши ва унинг натижасини назорат қилмасликдан иборат.

Мулоқат одоби

Инсоннинг гўзал ҳаёт кечириши, жамиятда ўз ўрнини топа олиши, бошқаларнинг ҳурмат-эҳтиромига эришишида муомала маданиятининг ўрни катта. Инсоннинг ширинсўзлиги унинг тарбияланганидан гувоҳлик берса, сўзга бойлиги, чечанлиги, билимдон ва ўқимишли эканлигини кўрсатади. Гўзал муомала инсон дилини қанчалик хушнуд этса, аксинча аччиқ сўз, қўпол муомала инсон қалбини ларзага солади.

Муомала қилишни билиш – авваламбор, суҳбатни олиб бора олиш қобилиятидир. Бу ерда ҳам умумқабул қилинган қоидалар мавжуд.

Яқунланмаган суҳбатни ўртасида ташлаб кетманг, мулоқот жараёнида

сизга қарши фикр билдиришса, жиззакилик қилманг.

Даврада бирор одам билан шивирлашга ўтманг, бу атрофдагиларнинг гашига тегади.

Сўзлашаётганда секин ва босиқлик билан гапиринг, нигоҳингиз суҳбатдошнинг тугмачаси ёки бошқа нарсасига эмас, балки унинг нигоҳига қадалган бўлиши лозим

Бошқаларни қўл билан кўрсатманг, узоқдаги одам билан сўзлашиб, шовқин қилиб умумий суҳбатга ҳалақит берманг

Суҳбатни худди отамерос мулкдай, яъни ундан бошқаларни сиқиб чиқариш ҳуқуқига эга одамдай эгаллаб олиш керак эмас аксинча, шунга ҳаракат қилиш керакки, худди бошқа нарсаларда бўлгани сингари суҳбатда ҳам ҳамма ўз навбатига эга бўлсин.

Муомала одоби бошқа, кишилар кадр-қимматини, иззатини жойига қўйишни, анъанавий ахлоқий-меъёрий талабларни бажаришни тақозо этади. Шунинг баробарида, у инсондаги яхши жиҳатларни намоён этиши билан ҳам ажралиб туради. Унинг энг ёрқин, энг сермазмун ва энг ифодали намоён бўлиши нутқ воситасида амалга ошади. Сўзлаш ва тинглай билиш суҳбатлашиш маданиятининг муҳим жиҳатларини ташкил этади. Шу боис муомала одоби ўзини, энг аввало, ширинсуханлик, камсуқумлик, босиқлик, хушфеъллик сингари ахлоқий меъёрларда намоён қилади.

Ўз она тилини ҳурмат қилган инсон унинг бузилишига йўл қўймайди. Ажнабий сўзларнинг аниқ маъносини билган ва уларни тўғри талаффуз эта оладиган киши, зарурат бўлса, уларни ўз нутқида ишлатиши мумкин.

Расмий муносабатда фақат сизлаб гаплашилади. Раҳбарнинг қўл остидаги барча кишилар билан бўлган муносабатида ҳам нотаниш инсонга мурожаат қилинганда ҳам сизлаб гаплашилади.

Сен деб фақат оилада мурожаат қилиш мумкин.

Давлат хизматчиси фаолияти билан боғлиқ мулоқот маданияти деганда, қуйидагилар назарда тутилади:

1. Сўзлаш (жумладан, омма олдида) санъати.
2. Тинглаш қобилияти.
3. Суҳбатдош (ҳамкор, ўзга кишилар, қўл остида ишлайдиганлар)ни объектив баҳолаш ва тўғри тушуниш кўникмалари.

4. Ҳар қандай одам билан муносабат ўрната олиш ва ўзаро манфаатдорлик асосида унга самарали таъсир ўтказа олиш.

Чинакам мулоқот маданияти юксак ахлоқий маданиятни назарда тутаяди, яъни ўзга кишида ўзи учун ўз мақсадига эришиш учун керакли одамнигина

эмас, балки тўлақонли шахсни кўра билиш зарур.

Меъерий ҳужжатлар ва илмий адабиётлар ва рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 26 июндаги “Давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-3802-сонли қарори.

2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2022 йил 14 октябрда тасдиқланган “Давлат фуқаролик хизматчилари одоб-ахлоқининг намунавий қоидалари” тўғрисидаги 595-сонли қарори.

3. Солиқ кўмитасининг 2022 йил 24 октябрдаги 333-сонли буйруғи билан тасдиқланган “Солиқ хизмати органи ходимларининг одоб-ахлоқ қоидалари”.

4. Ўзбекистон Республикасининг “Давлат фуқаролик хизмати тўғрисида”ги Қонуни.

5. Муҳаммаджонова Л.А. “Этикет” фанидан магистратура таълим йўналиши учун тайёрланган ўқув-услубий мажмуа. – Т.: ЎзМУ, 2011.

6. Хусанов Б., Ғуломов В. Муомала маданияти. Дарслик. – Т., 2009.

7. Муҳаммаджонова Л.А. Давлат хизматчиси этикаси ва имижи (Ўқув қўлланма). – Т.: “Университет”, 2017.

8. Магзумова Ш, Махмудов И., Хайдарова Г., Мирджураева Н. “Нотиклик санъати” фанидан ўқув қўлланма. – Т.: “Академия”, 2015.